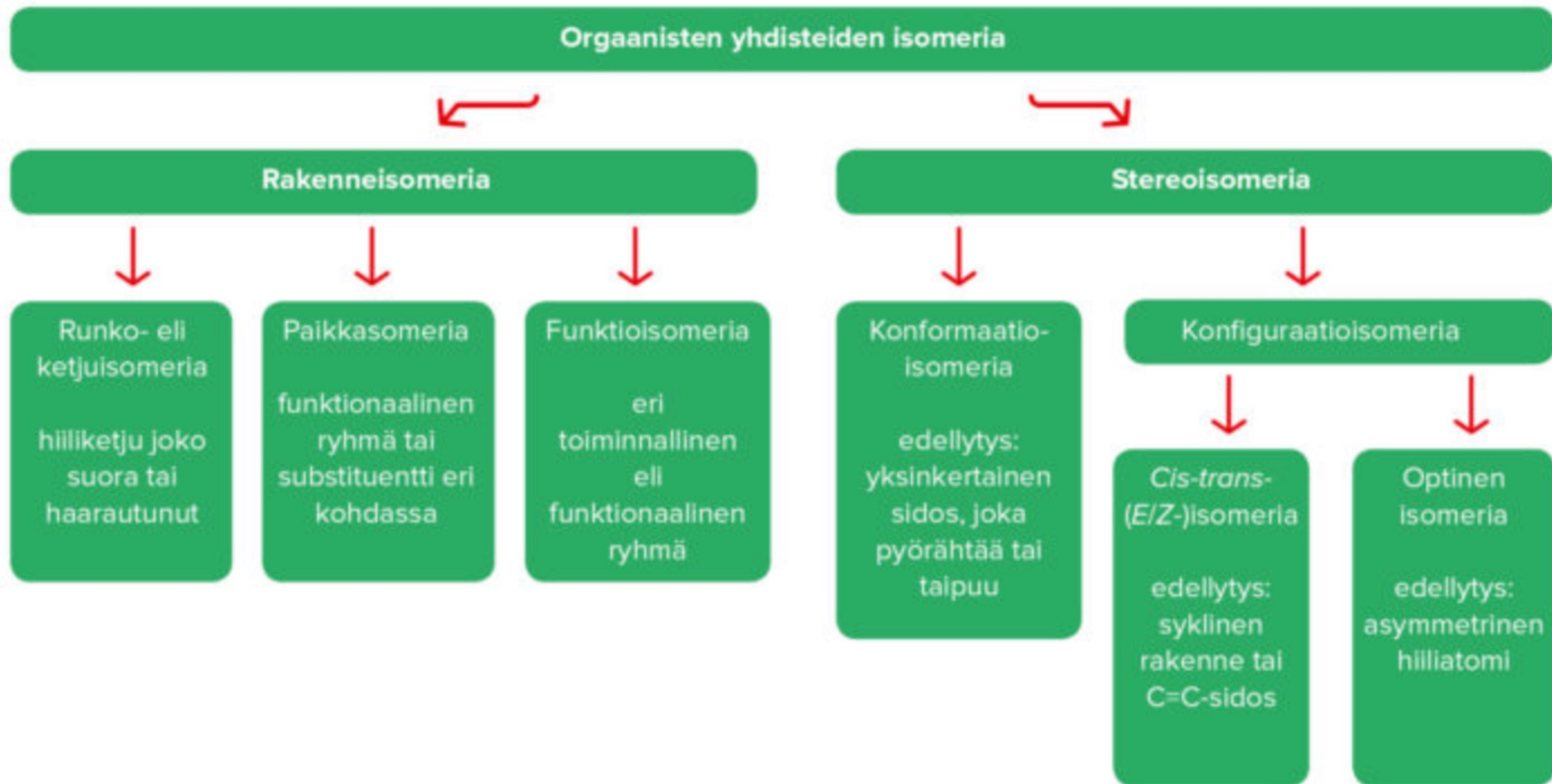

Orgaanisten aineiden isomeria

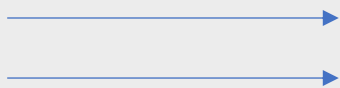
ORGAANISTEN YHDISTEIDEN ISOMERIA

Luvun 6.1 tavoitteet

- selittää, mitä rakenneisomeria tarkoittaa ja osaa nimetä rakenneisomerian lajit.
- päätellä, minkä tyyppistä rakenneisomeriaa yhdisteellä voi olla.
- piirtää eri rakenneisomeerien rakennekaavat täsmällisesti kemian yo-kokeessa käytettävällä ohjelmalla
- nimetä (aiemmin opiskeltujen nimityssääntöjä soveltaen) rakenteeltaan yksinkertaiset isomeerit.
- ennustaa, vertailla ja tehdä johtopäätöksiä rakenneisomeerien erilaisista ominaisuuksista (sulamis- ja kiehumispiste, liukoisuus veteen ja poolittomaan liuottimeen).
- selittää rakenneisomeerien erilaisia ominaisuuksia aiemmin opiskeltujen mallien ja käsitteiden (molekyylien koko, muoto, poolisuus ja molekyylien väliset sidokset) avulla.
- selittää, miksi joidenkin paikkaisomeerien (esimerkiksi primääriset, sekundääriset ja tertiääriset alkoholit) ja funktioisomeerien kemialliset ominaisuudet eroavat.

Isomeria on
molekyylien
erilaista
sitoutumista ja
avaruudellista
suuntautumista

Fysikaaliset ja kemialliset
ominaisuudet eroavat toisistaan

Rakenneisomeria

- Yhdisteet, jolla on sama molekyylikaava mutta eri rakennekaava.

Isomeria

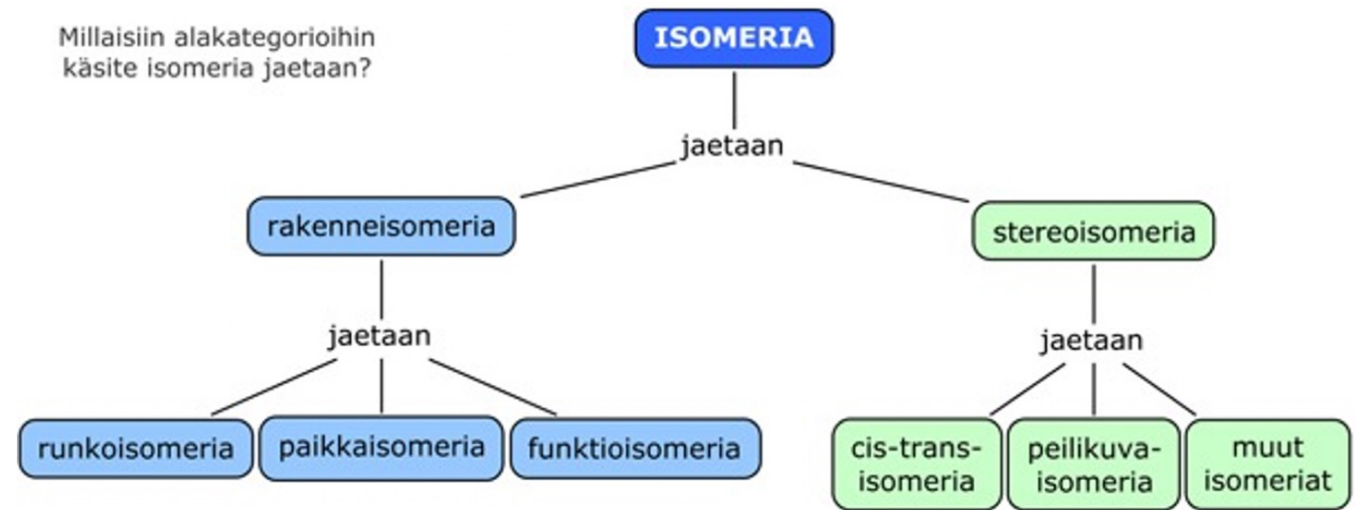
Jos kahdella aineella on eri sidosrakenne mutta sama molekyylikaava, aineita kutsutaan **isomeereiksi**. Isomeerien fysikaaliset ja kemialliset ominaisuudet eroavat toisistaan.

Eri isomeerit voidaan jakaa kahteen pääluokkaan:

1. **rakenneisomeerit**, joissa atomit ovat sitoutuneet toisiinsa eri järjestyksessä.
2. **stereoisomeerit**, jotka eroavat toisistaan vain siten, että atomit ovat suuntautuneet eri suuntiin avaruudessa.

ISOMERIA

Millaisiin alakategorioihin
käsite isomeria jaetaan?

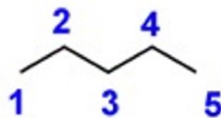
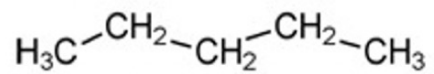

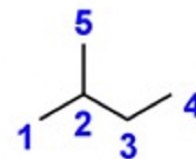
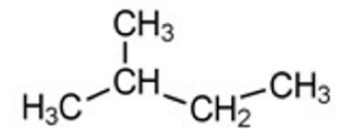
Runkoisomeria

Runkoisomeria

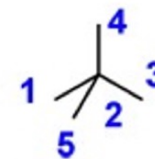
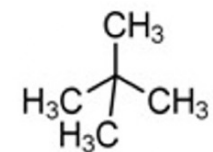
pentaani

2-metyylibutaani

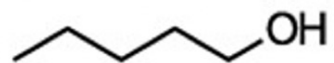
2,2-dimetyylipropaani

Paikkaisomeria

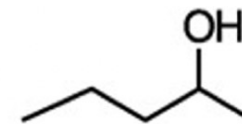

1-pentanol

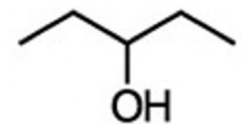
primäärinen
alkoholi

2-pentanol

sekundäärinen
alkoholi

3-pentanol

sekundäärinen
alkoholi

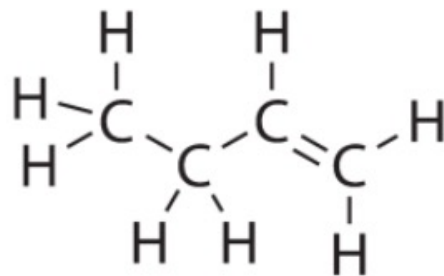

ESIMERKKI 1 PAIKKAISOMEERIEN RAKENNEKAAVAT JA NIMEÄMINEN

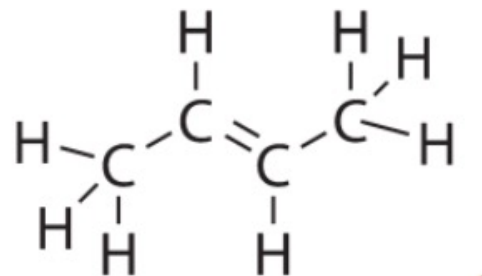
Piirrä molekyylikaavaa C_4H_8 vastaavien paikkaisomeerien täydelliset rakennekaavat ja nimeä isomeerit. Mallinna isomeerejä myös viivakaavalla.

MALLIRATKAISU

Täydelliset rakennekaavat ja nimet ovat:

but-1-eeni

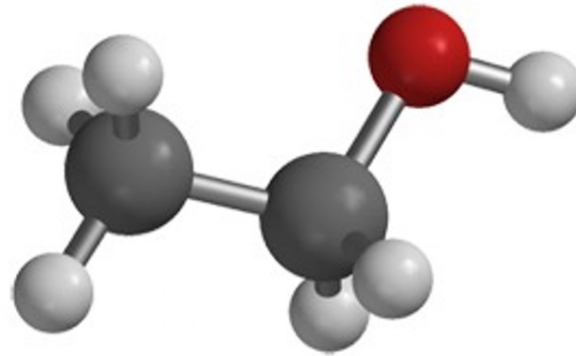

but-2-eeni

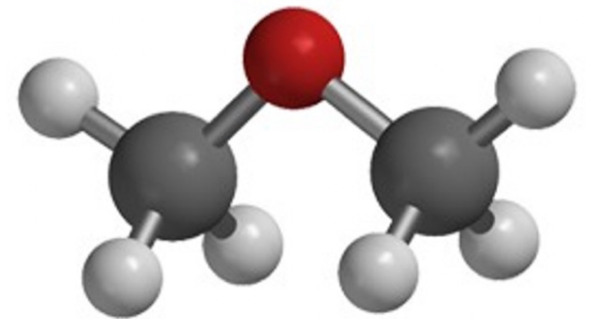
Viivakaavat ovat:

Funktioisomeria

Etanoli, $\text{C}_2\text{H}_6\text{O}$

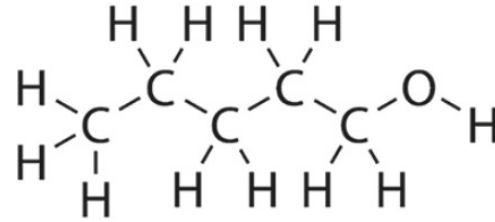
Dimetyyliketoni, asetoni, $\text{C}_2\text{H}_6\text{O}$

ESIMERKKI 2 FUNKTIOISOMEERIEN RAKENNEKAAVAT JA NIMEÄMINEN

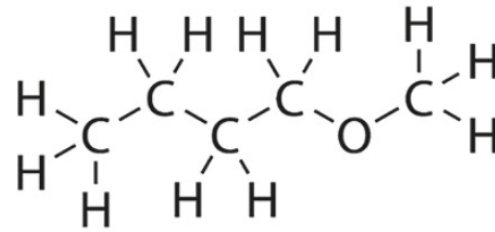
Esitä sellaisten pentan-1-olin funktioisomeerien täydelliset rakennekaavat, joissa hiilivetyketju on suora. Nimeä isomeerit. Mihin yhdisteryhmään funktioisomeerit voidaan luokitella?

MALLIRATKAISU

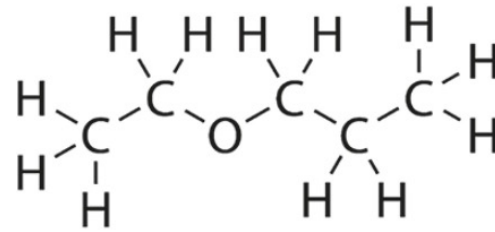
Pentan-1-olin täydellinen rakennekaava on

Funktioisomeerien täydelliset rakennekaavat ja nimet ovat:

butyylimetyylieetteri

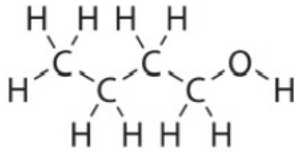
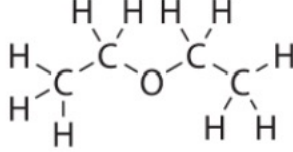
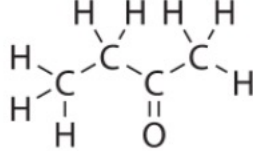
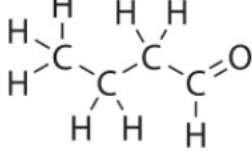
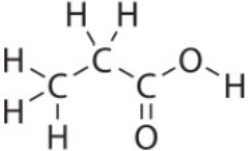
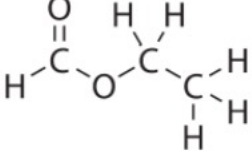
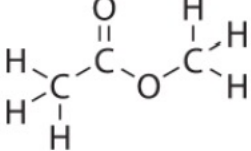

etyylipropyylieetteri

Isomeerit ovat eettereitä.

Taulukossa 16 on esitetty yhteenveto tavallisimmista happea sisältävistä orgaanista yhdisteryhmistä, jotka voivat olla keskenään funktioisomeerejä.

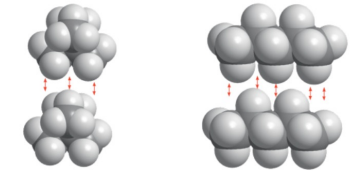
Taulukko 16. Esimerkkejä happiyhdisteiden funktioisomeriasta

Keskenään funktioisomeerejä voivat olla	Funktionaaliset ryhmät	Esimerkkejä yhdisteistä, jotka ovat keskenään funktioisomeerejä
alkoholit ja eetterit	R-OH R-O-R	 butan-1-oli dietyylieetteri
ketonit ja aldehydit	R-CO-R R-CHO	 butan-2-oni butanaali
karboksyylihapot ja esterit	R-COOH R-COO-R	 propaanihappo etyylimetanaatti metyylietanaatti

OMINAISUUDET

A. Mitä haarautuneempi ketju, sitä pienemmälle pinta-alalle poolittomien hiilivetyketjujen välisiä dispersiovoimia syntyy ja sitä alhaisempi isomeerin sulamis- tai kiehumispiste on

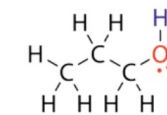
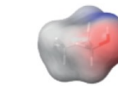

2,2-dimetyylipropaani
kiehumispiste 10 °C

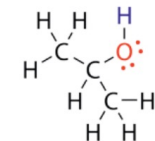
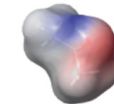
pentaani
kiehumispiste 36 °C

Kuva 72. 2,2-dimetyylipropaani ja pentaani ovat keskenään runkoisomeereja. 2,2-dimetyylipropaanin kiehumispiste on huomattavasti alhaisempi, koska molekyylien välille muodostuvat dispersiovoimat vaikuttavat pienemmällä alalla.

B. Paikkaisomeerien sulamis- ja kiehumispisteeseen vaikuttaa esimerkiksi se, onko funktionaalinen ryhmä hiilivetyketjun päässä vai hiilivetyketjun keskellä.

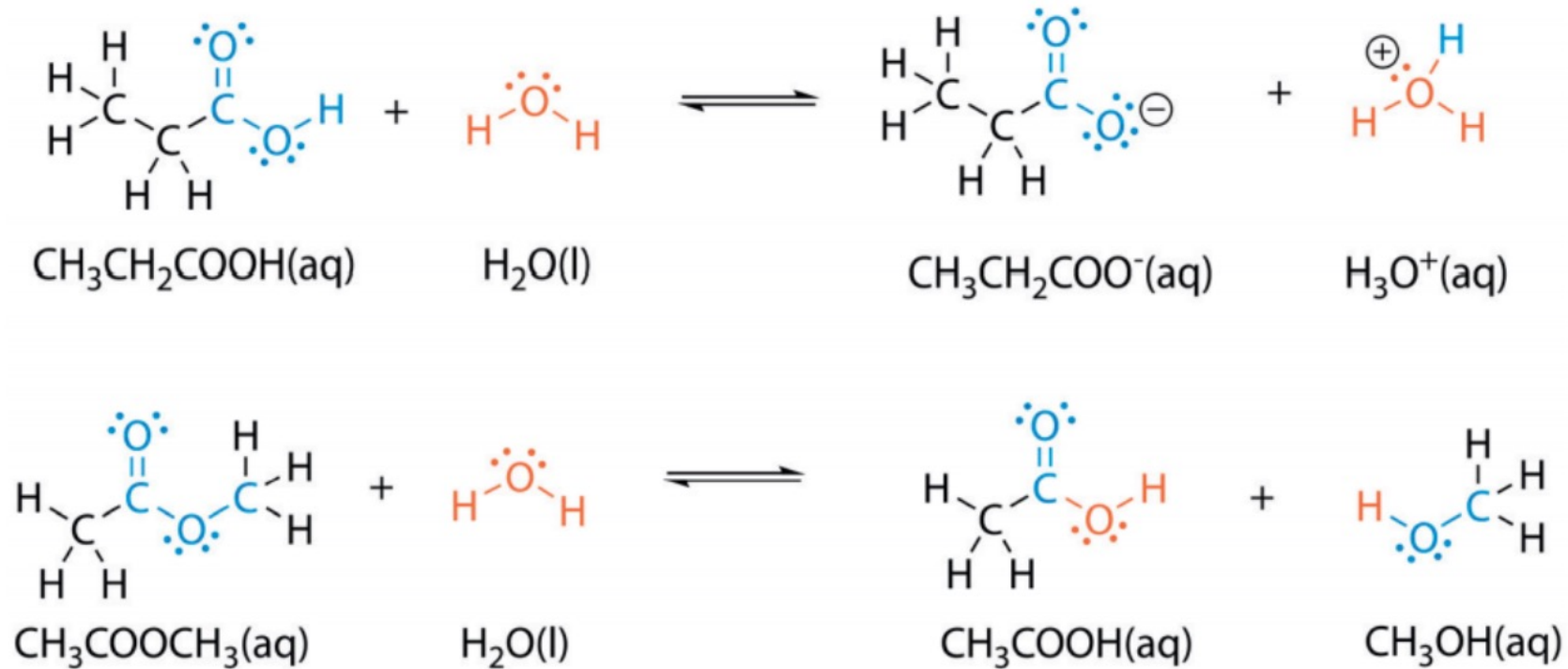
propan-1-oli
kiehumispiste 97 °C

propan-2-oli
kiehumispiste 82 °C

Kuva 73. Propan-1-olin kiehumispiste on korkeampi kuin propan-2-olin kiehumispiste. Tämä selittyy sillä, että propan-1-olimolekyylien välille muodostuu helpommin vetysidoksia, koska hydroksiryhmä on hiilivetyketjun päässä.

Esimerkiksi vesiliuoksessa propaanihapolle ($\text{CH}_3\text{CH}_2\text{COOH}$) tapahtuu protoninsiirtoreaktio, jossa propaanihappomolekyyli luovuttaa protonin. Propaanihapon funktioisomeerille, metyylietanaatille ($\text{CH}_3\text{COOCH}_3$), tapahtuu hydrolyysireaktio, jossa vesi pilkkoo esterin (kuva 76).

Kuva 76. Funktioisomeereilla on erilaisia kemiallisia ominaisuuksia, sillä eri funktionaaliset ryhmät reagoivat eri tavoin.

Stereoisomeereiksi eli avaruusisomeereiksi kutsutaan yhdisteitä, joissa atomeilla on sama sitoutumisjärjestys, mutta joissa sidokset ovat suuntautuneet avaruudellisesti eri tavoin.

Stereoisomeriaa on kahta eri lajia:

- 1) konformaatioisomeria
- 2) konfiguraatioisomeria.

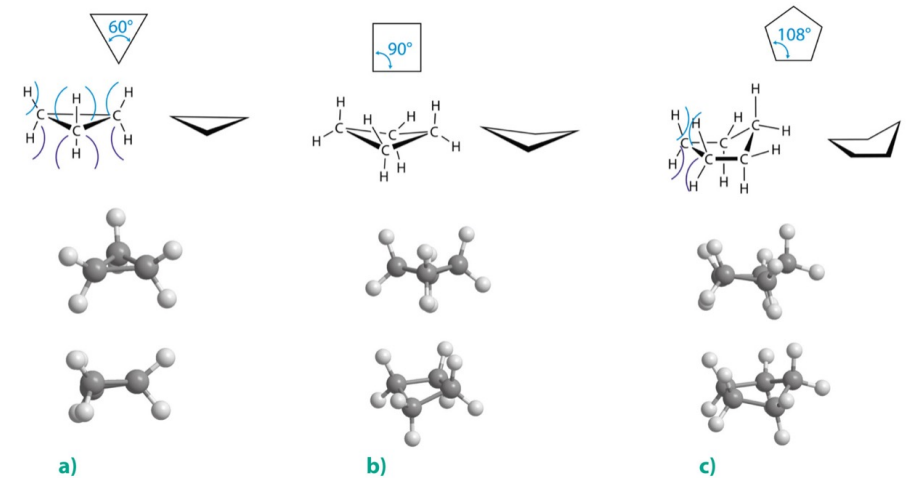
Konformaatioisomeria perustuu yksinkertaisten sidosten kiertymiseen sidosakselin ympäri. Konformaatiot muuttuvat jatkuvasti toisikseen lämpöliikkeen takia.

Konfiguraatioisomeerit sen sijaan ovat pysyviä stereoisomeerejä. Ne voivat muuttua toisikseen vain, jos kovalenttisia sidoksia katkaistaan ja sidokset muodostuvat uudestaan.

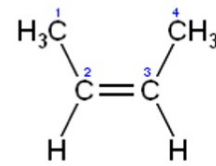
Konformaatioisomeriaa voi esiintyä molekyyleillä, joissa atomien välillä on yksinkertaisia kovalenttisia sidoksia eli σ -sidoksia.

Yksinkertaiset sidokset kiertyvät vapaasti sidosakselinsa ympäri lämmön vaikutuksesta. Näin muodostuvia erilaisia kolmiulotteisia rakenteita sanotaan molekyylin **konformaatioiksi**

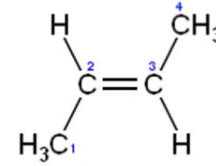

Kuva 81. Syklopropanilla a) ja syklobutaanilla b) on voimakas rengasjännitys, johon vaikuttavat muun muassa epäedulliset sidoskulmat. Syklopentaanin c) sidoskulmat ovat lähellä ideaalia (109,5°), jolloin rengasjännitys on edellisiä renkaita pienempi. Epäedullisten sidoskulmien lisäksi myös C-H-sidosten kohdakkaisuus kasvattaa rengasjännitystä. Kohdakkain olevat C-H-sidokset on merkitty sinisellä kaariviivalla.

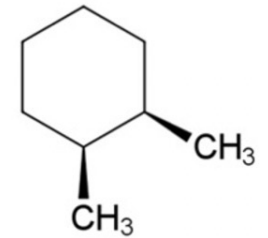
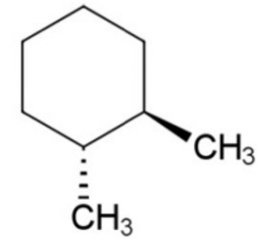
cis-trans-isomeria

cis-2-buteeni

trans-2-buteeni

trans- ja cis-1,2,-dimetyylisyklo-
heksaani

